

Adriana Merta-Staszczak

Studium Nauk Humanistycznych i Społecznych
Politechnika Wroclawska

Department of Humanities and Social Sciences
Wrocław University of Science and Technology

Zabytkowe wyposażenie śląskich rezydencji w latach 1945-1949 w świetle polskich materiałów archiwalnych

Historic equipment of Silesian residences in 1945-1949 in the light of Polish archival materials

Abstrakt

Pierwsze lata powojenne były okresem kluczowym w odzyskiwaniu wywożonych podczas okupacji i rozproszonych po całym regionie dóbr kultury z kolekcji prywatnych, muzealnych oraz kościelnych. W warunkach odbudowy państwa i ustanawiania nowych, polskich struktur administracyjnych w sprawy kultury oraz dziedzictwa narodowego zaangażowane było niewielkie środowisko złożone m.in. z historyków, muzealników i konserwatorów zabytków, ale również zwykłych urzędników. Grupie tej brakowało zarówno środków finansowych, jak i zasobów ludzkich, dlatego jej działania miały bardzo ograniczone rozmiary. Skupiły się przeważnie wokół miast powiatowych, muzeów regionalnych oraz zabytków uważanych za najcenniejsze i najważniejsze. Chociaż wkład uczestników tych poszukiwań w zabezpieczenie zabytków ruchomych był niezwykle ważny, często nie docierali oni do zlokalizowanych daleko od ośrodków miejskich zespołów zamkowych, dworskich i pałacowych lub przybywali zbyt późno, aby ocalić czasowo zmagazynowane tam zbiory. Przez kolejne lata po 1945 roku w wielu majątkach stacjonowały wojska radzieckie, które prowadziły regularny wywóz rezydencjonalnego wyposażenia lub niszczyły go przed swoim wyjazdem. Dopóki jednak te miejsca znajdowały się w administracji sowieckiej, polscy urzędnicy nie mogli oszacować skali tych zniszczeń. Opuszczone przez dawnych właścicieli i niepilnowane rezydencje były też przeszukiwane i rabowane przez szabrowników i wandali, a znajdujące się w nich mienie najczęściej bezpowrotnie ginęło.

Słowa kluczowe: dziedzictwo kulturowe, zabytki ruchome, zabytkowe nieruchomości, rezydencje, rewindykacja, Dolny Śląsk

Abstract

The first post-war years were a key period in the recovery of private, museum and church cultural property collections that were taken away during the occupation and scattered throughout the region. In the context of the state reconstruction and building new Polish administrative structures, a small group of people was involved in issues of culture and national heritage, including historians, museum workers, and conservators, as well as ordinary officials. The group lacked both financial and human resources, so its activities were very limited in scale. They mainly focused on district towns, regional museums and monuments considered as the most valuable and most important. Although the contribution of people engaged in this search to the protection of movable monuments was extremely important, they often did not reach castles, palaces and manors located far from the urban centres or arrived too late to save collections stored there temporarily. After 1945, in many estates, Soviet troops were stationed, which systematically carried the residential equipment away or destroyed it before leaving. However, until these sites were under the Soviet administration, Polish officials could not estimate the scale of damages. Abandoned by former owners and unmanaged residences were also searched and robbed by looters and vandals, and the property located there was usually lost forever.

Keywords: cultural heritage, movable monuments, historic real estate, residences, revindication, Lower Silesia

Dr Adriana Merta-Staszczak – uzyskała stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii na Uniwersytecie Wrocławskim. Obecnie jest zatrudniona na stanowisku adiunkta w Studium Nauk Humanistycznych i Społecznych Politechniki Wrocławskiej. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Historii Gospodarczej i Dolnośląskiego Towarzystwa Regionalnego. Autorka kilkudziesięciu publikacji naukowych. Jej zainteresowania badawcze obejmują przeobrażenia w rolnictwie po 1945 r., rolę instytucji w rozwoju obszarów wiejskich oraz zagospodarowanie dolnośląskich obiektów zabytkowych.

Dr Adriana Merta-Staszczak – she obtained PhD in history at the Wrocław University. Presently she is an Assistant Professor (adiunkt) in the Centre for Human and Social Sciences at the Wrocław University of Science and Technology. Member of the Polish Association of Economic History and the Lower Silesia Regional Association. Author of many scientific publications. Her research interests include transformations in agriculture after 1945, the role of institutions in the development of rural areas and the management of historic buildings in Lower Silesia.